

ENRA H ONAR
Q U A D E R N S   D E   F I L O S O F I A

52

La religió en l'espai públic

Daniel Gamper (coord.)

Equip de direcció

Jaume Mensa, director (UAB)
Jordi Riba (UAB)
Thomas Sturm (UAB)
Andreu Ballús, secretari (UAB)

Consell de redacció

Victòria Camps Cervera (UAB)
Manuel Cruz (Universitat de Barcelona)
Anna Estany Profitós (UAB)
Victor Gómez Pin (UAB)
Carl Hoefler (University of Western Ontario)
David Jou Mirabent (UAB)
Joan-Carles Mèlich Sangrà (UAB)
Àngel Puyol (UAB)
Daniel Quesada Casajuana (UAB)
Marta Tafalla (UAB)
Josep M. Terricabras Noguera (Universitat de Girona)
Joan Vergés (Universitat de Girona)
Gerard Vilar (UAB)

Consell editorial

Paula Casal (ICREA, Universitat Pompeu Fabra)
Jordi Cat (University of Indiana)
Alexander García-Düttmann (University of London)
María Herrera
(Universidad Nacional Autónoma de México)
Cristina Lafont (Northwestern University)
Christoph Menke (Goethe-Universität Frankfurt)
Carlos Moya (Universidad de Valencia)
Julián Pacho (Universidad del País Vasco)
Carlos Pereda
(Universidad Nacional Autónoma de México)
Francisca Pérez Carreño (Universidad de Murcia)
Manuel Pérez Otero (Universidad de Barcelona)
Mauricio Suárez
(Universidad Complutense de Madrid)
Carlos Thiebaut (Universidad Carlos III)

Secretari

David Hernández Abajo (UAB)

Redacció

Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Filosofia
08193 Bellaterra (Barcelona). Spain
Tel.: 93 581 16 18. Fax: 93 581 20 01
revista.enrahonar@uab.cat
<http://revistes.uab.cat/enrahonar>

Subscripció i administració

Universitat Autònoma de Barcelona
Servei de Publicacions
08193 Bellaterra (Barcelona). Spain
Tel.: 93 581 10 22. Fax: 93 581 32 39
sp@uab.cat

Intercanvi

Universitat Autònoma de Barcelona
Servei de Biblioteques
Secció d'Intercanvi de Publicacions
08193 Bellaterra (Barcelona). Spain
Tel.: 93 581 11 93. Fax: 93 581 32 19
sb.intercanvi@uab.cat

Composició: Mercè Roig

Edició i impressió

Universitat Autònoma de Barcelona
Servei de Publicacions
08193 Bellaterra (Barcelona). Spain
Tel.: 93 581 21 31. Fax: 93 581 32 39
sp@uab.cat
<http://publicacions.uab.cat/>
ISSN 0211-402X (paper)
ISSN 2014-881X (digital)
Dipòsit legal: B. 13.550-1981
Imprès a Espanya. Printed in Spain
Imprès en paper ecològic

ENRAHONAR. QUADERNS DE FILOSOFIA és una revista acadèmica editada pel Departament de Filosofia de la Universitat Autònoma de Barcelona. Va ser fundada l'any 1981 com un mitjà de difusió d'idees i debats en filosofia i altres disciplines properes. Ha estat dirigida successivament per Josep Calsamiglia, Josep Montserrat Torrents, Victòria Camps, Gerard Vilar i Marta Tafalla, i actualment la dirigeix Jaume Mensa. Publica articles científics originals i també crítiques de llibres. Publica majoritàriament en català, castellà i anglès, però també en altres llengües romàniques. ENRAHONAR combina la difusió de la filosofia catalana amb l'interès per les discussions filosòfiques actuals en altres llengües i cultures.

ENRAHONAR. QUADERNS DE FILOSOFIA té una periodicitat semestral (març i octubre).

Les opinions expressades en articles, notes, informacions, ressenyes i treballs publicats a ENRAHONAR són d'exclusiva responsabilitat dels seus autors.

L'acceptació d'articles es regeix pel sistema de censors (*Double blind peer review*), amb avaluadors externs.

Les normes del procés de revisió i les instruccions pels autors es poden consultar a:

<http://revistes.uab.cat/enrahonar/about>

Bases de dades en què ENRAHONAR està referenciada

—CARHUS Plus+	—Directorio of Open Access Journals (DOAJ)	—Répertoire Bibliographique de la Philosophie
—CiteFactor	—Índice Español de Ciencias Sociales y Humanidades (ISOC-CSIC)	—RESH
—Clasificación Integrada de Revistas Científicas (CIRC)	—Latindex	—Revistes Catalanes d'Accés Obert (RACO)
—COPAC	—MIAR	—SUDOC
—Dialnet (Unirioja)	—Periodical Index Online	—ULRICH'S
—DICE-CINDOC	—The Philosopher's Index	—ZDB
—Dipòsit Digital de Documents de la UAB (DDD)	—Regesta Imperii	

ENRAHONAR es publica sota el sistema de llicències Creative Commons segons la modalitat:

Reconeixement - NoComercial (by-nc): Es permet la generació d'obres derivades sempre que no se'n faci un ús comercial. Tampoc es pot utilitzar l'obra original amb finalitats comercials.

Sumari

Enrahonar. Quaderns de Filosofia
Núm. 52, p. 1-133, 2014
ISSN 0211-402X (paper), ISSN 2014-881X (digital)
Les paraules clau són en llenguatge lliure
<http://revistes.uab.cat/enrahonar>

La religió en l'espai públic

- 5-6 **Gamper, Daniel** (Universitat Autònoma de Barcelona)
Presentació. Religió en l'espai públic. *Enrahonar*, 2014, núm. 52, p. 5-6.

Articles

- 9-25 **Lluís Font, Pere** (Institut d'Estudis Catalans)
La raonabilitat dels enunciatos religiosos. *Enrahonar*, 2014, núm. 52, p. 9-25.

Aquest article sosté: *a*) que hi ha enunciatos religiosos pròpiament dits, que poden ser considerats un cas particular d'enunciatos metafísics; *b*) que és la categoria de «raonabilitat» (i no la de «racionalitat» ni la d'«irracionalitat») la que permet fer una aproximació al seu estatut epistemològic, i *c*) que, en la mesura que són objecte de creença, la pregunta sobre la seva raonabilitat és també, al capdavant, la pregunta sobre la naturalesa de la creença i sobre la relació entre creure i pensar.

Paraules clau: enunciatos religiosos; raonabilitat; racionalisme; fideisme; creure.

- 27-41 **Habermas, Jürgen** (Goethe Universität Frankfurt)
La revitalització de les grans religions: un repte per a l'autocomprensió secular de la modernitat? *Enrahonar*, 2014, núm. 52, p. 27-41.

La vitalitat de la religió ha conduït a qüestionar la tesi que vincula la modernització i la secularització. Cal, doncs, repensar el mateix significat de la «modernitat», per tal d'adaptar-la a l'escala mundial. A l'hora de dur a terme un diàleg intercultural ja no es pot confiar en un suposat universalisme de la raó. La raó secular no pot pretendre establir els criteris de la racionalitat sense prendre en consideració també altres tradicions, com les que beuen de la religió. Es planteja, doncs, la pregunta de si el pensament postmetafísic pot aprendre alguna cosa de les tradicions religioses i si, per fer-ho, cal que s'hi relacioni de manera agnòstica.

Paraules clau: secularització; religió; modernitat; democràcia; raó.

43-65 **Griera, Mar** (Equip de recerca ISOR. Universitat Autònoma de Barcelona)

Més enllà del «mite de la secularització»: efervescència espiritual, identitats religioses i experiències transcendents. *Enrahonar*, 2014, núm. 52, p. 43-65.

L'article pren com a punt de partida el text de Joan Estruch publicat en aquesta mateixa revista l'any 1981, on el sociòleg advertia sobre la necessitat d'abandonar el paradigma de la secularització. En aquesta mateixa línia, el present article té la finalitat d'examinar críticament les transformacions més rellevants que s'han produït en matèria de religió en els darrers trenta anys i aprofundir en les causes i les conseqüències d'aquests canvis. L'article és fruit del diàleg i l'intercanvi entre el treball de camp realitzat en el marc de diversos projectes de recerca empírics fets a Catalunya i les aportacions teòriques de la comunitat —cada vegada més nombrosa— de científics socials que investiguen sobre qüestions relacionades amb la religió.

Paraules clau: secularització; diversitat religiosa; minories religioses; experiència religiosa; transcendència; islam; cristianisme; pentecostalisme; identitat religiosa.

67-81 **Llavadot, Laura** (Universitat de Barcelona)

Violència divina? Sobre violència, política i religió a partir de Žižek i Derrida. *Enrahonar*, 2014, núm. 52, p. 67-81.

L'objectiu d'aquest article és qüestionar el lligam que, sovint, s'estableix entre violència i religió, per tal d'oposar-les a la racionalitat política com a condició de la democràcia. Amb l'objectiu de mostrar les dificultats que sotgen aquest tipus d'arguments, analitzaré alguns aspectes del pensament eticopolític de Žižek i Derrida, així com la referència dels dos pensadors al cèlebre text de Walter Benjamin sobre la violència. D'aquesta manera, es tractarà d'evidenciar que un pensament que esborra les fronteres metafísiques clàssiques entre política i religió no ha de caure pas en posicions conservadores, sinó que, ben al contrari, és capaç d'articular un concepte de democràcia molt més exigent i rigorós.

Paraules clau: violència; violència divina; política; religió; Žižek; Derrida; Benjamin.

83-102 **Valdivieso Navarro, Joaquín** (Universitat de les Illes Balears)

L'argument fonamentalista catòlic contra l'assignatura d'educació per a la ciutadania. El problema del consens moral en una societat democràtica. *Enrahonar*, 2014, núm. 52, p. 83-102.

Amb la reforma legislativa en marxa (LOMCE), s'ha tornat a obrir el debat sobre l'assignatura d'educació per a la ciutadania en el sistema educatiu espanyol. Es tracta d'una qüestió especialment rellevant per a la filosofia, ja que els titulats en aquesta disciplina solen ser els responsables de l'ensenyament de la dita matèria. No obstant això, explícita també la disputa per definir el consens bàsic normatiu de la nostra societat. Per recórrer aquest debat, en primer lloc, es presenta el context en què va sorgir l'oposició a la matèria. Després, s'identifica l'argument més utilitzat en contra seva per part del conservadorisme confessional. Finalment, s'analitza el potencial del mateix discurs ciutadanista per respondre l'argument crític. A títol de conclusió, s'avancen raons per desconfiar tant de l'argumentari contraciutadanista com de la forma en què el consens bàsic cívic és assumit en educació per a la ciutadania.

Paraules clau: educació per a la ciutadania; valor cívic; fonamentalisme; laïcisme; fundacionisme; consens.

Ressenyes

- 103-106 Augusto, Roberto. *En defensa del ateísmo* (Andrés Armengol).
- 106-107 Batchelor, Stephen. *Confessions of a Buddhist Atheist* (David Casacuberta).
- 108-111 Kierkegaard, Søren. *Temor i tremolor* (Roger Fusté Suñé).
- 111-115 Prat, Joan (coord.); Anguera, Montse; Caudet, Felip R.; Dittwald, Dominika; Reche, Jose; Tomàs, Inés; Vivancos, Iolanda. *Els nous imaginaris culturals: Espiritualitats orientals, teràpies naturals i sabers esotèrics* (Daniel Gamper).
- 115-119 Llevadot, Laura; Riba, Jordi (coords.). *Filosofías postmetafísicas: 20 años de filosofía francesa contemporánea* (Ana Lanfranconi).
- 119-124 Pettit, Philip. *On the People's Terms: A Republican Theory and Model of Democracy* (Lluís Pérez Lozano).
- 124-128 Mendieta, Eduardo; VanAntwerpen, Jonathan (eds.). *The Power of Religion in the Public Sphere* (Marc Sanjaume Calvet).
- 129-131 Panikkar, Raimon. *El ritme de l'Ésser: Les Gifford Lectures* (Amador Vega).
- 133 Llibres rebuts